

ДАВИД И САДОК

— ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ЛЕВИТСКОГ СВЕШТЕНСТВА УЈЕДИЊЕНЕ МОНАРХИЈЕ ИЗРАИЉА —

Јован Благојевић*
Библијски културни
ценитар, Београд

Сажетак: Аутор разматра тему верске политике цара Давида. Најпре се осврће на историјске околности у којима се формира верска политика цара Давида чији је кључни догађај пренос Ковчега савеза у Јерусалим. У тексту се указује на значај свештеничких старешина за реорганизацију култа. Наглашена је, пре свега, улога Садока као родоначиника вековне лозе јерусалимског свештенства. Пажња аутора је усредсређена на проблем Садовой порекла и родослова, на изв. јевусејску хипотезу и њену криптику аронијско-елезаревског првосвештеничког порекла. Аутор, затим, праћи Давидову реорганизацију свештеничких и левијских редова и служби и закључује да је она сprovedена у духу Мојсијевог законодавства, али уз модификације које су захтевале промењене друштвене околности и стварање религијске основе династијско-давидовске идеје.

Кључне речи: Давид, Давидова верска политика, Соломон, Авијатар, Садок, свештенички старешина, свештеници, левијци, левијци свештеници, Ковчег савеза, храм, родослов, јевусејска хипотеза, левијско-свештеничке лозе и породице.

Давид је први цар уједињене јеврејске монархије и прототип идеалног месијанског владара, владара који ће бити посредник успостављања месијанског и Божијег царства на земљи. Он је био вешт ратник, способан политичар и мудар државник. Давид је плански развијао и обликовао своју владавину, стварајући дина-

* bkcentar.uo@gmail.com.

стијско–државну идеологију која ће касније лежати у основи владавине његових наследника. Део владарске политике била је и верска политика цара Давида. Покренут је низ процеса унутар којих се (прво)свештеник Садок показао кључном личношћу. Суптилан и комплексан однос цара и (прво)свештеника, Давида и Садока тема је којом ћемо се бавити у даљем тексту. Нарочита пажња биће усмерена на цара Давида као *култној реорганизатору* уз неопходно сагледавање *свештеничке еволуције* Садока, родоначетника вековне лозе јерусалимских свештеника.

1. Верска политика цара Давида

Давид је, као и Соломон, несумњиво, учествовао у култу израиљског народа. Ипак, предмет нашег истраживања неће бити његово учешће у култу, већ реорганизација култа коју је он спровео. Реорганизација израиљског култа и редова култних званичника била је најјаснији вид Давидове верске политике која је лежала у темељу тзв. Давидовог *Malamata*, државног пројекта са израженим централистичким стремљењима.

1.1. Историјске околности формирања верске политике цара Давида

Израиљска племена су насељавањем на територији Ханана доживела ванредно снажну трансформацију. Она су током готово пола века била под чврстом управом националних лидера, Мојсија и Исуса Навина. Насељавање у Ханану и смрт Исуса Навина су означиле почетак периода *судија Израиљевих*, лабаве конфедерације израиљских племена која су се уједињавала пред великим националним опасностима или у ванредно значајним тренуцима. Племенске старешине су се окупљале око централног светилишта, на сакралној локацији на којој се тренутно налазио Ковчег савеза (Ветил, Силом, Сихем...). Раст значаја сакралног средишта водио је уздицању угледа свештеничких и левитских породица повезаних са тим светиштем. Постоји, ипак, довољно података који показују да је древна пракса општер (царског) свештенства преживела *левитизацију* из доба пустињског путовања и освајања Ханана. Штавише, чини се да је у периоду *судија* добила на снази (Суд. 17–18 [18, 30–31]). Левити су сматрани култним делатницима по преимућству, али су свештене радње вршили и нелевити (нарочито угледни појединци међу којима су место нашли Давид и Соломон, цареви уједињене јеврејске монархије, види: Суд.

6, 19–21.25–26.28; 13, 15–21; 2 Сам. 6, 14.17–18; 24, 16–25; 1 Дн. 16, 1–2; 2 Дн. 1, 3–6). Готово сва израиљска насеља су имала сопствена светишта, слична предизраиљским хананским висинама (нпр. 1 Сам. 9, 11–13), али аронитско свештенство није могло да служи у сваком од њих. Службу су природно преузимали левити, и то пре свега *левијши свештеници*, међуред који је, вероватно, и у ранијем периоду имао извесне свештеничке привилегије.¹ Друштвена анархија карактеристична за доба судија одразила се и на практиковање култа (Суд. 17, 6; 18, 1; 19, 1; 21, 25). Наведени стихови говоре о анархији у израиљском друштву током периода судија. У њима је употребљена позната формулација *тада не беше цара у Израиљу и свако радише шта је желео*. Три стиха међу стиховима који су напред наведени непосредно су повезани са култом, односно свештенослужењем или свештенослужитељима (Суд. 17, 6; 18, 1; 19, 1). Један од њих је повезан са култом у ширем смислу, односно са култном заклетвом коју су положили представници израиљских племена (Суд. 21, 25).

Цар Саул није имао довољно времена да уреди односе међу култним званичницима. Ограничио је политичку и религијску власт свог некадашњег покровитеља Самуила и покушао је да обнови значај аронитско–илијадске свештеничке династије. Непотребним и суровим обрачуном са њеним представницима (1 Сам. 22, 9–19), Саул је изгубио подршку њеног последњег изданка. Авијатар, син свештеничког старешине Ахимелека (1 Сам. 22, 20–23), постао је свештеник Давидове одметничке дружине. Кад је Давид проглашен царем јужних јеврејских племена, Авијатар се уздигао на место царског свештеника. Он је вероватно имао значајну улогу у осмишљавању првог пројекта Давидове верске политике – преноса Ковчега савеза из Киријат–Јарима у нову престоницу, Јерусалим.

1.2. Прве назнаке култног централизма цара Давида – пренос Ковчега савеза у Јерусалим

Сав Израиљ је *плакао за Господом* док се Ковчег савеза током десет година налазио у Киријат–Јариму (1 Сам. 7, 1–2)² на локалној

¹ О комплексности редова левитског свештенства, нарочито о могућем постојању *међуред*а левита–свештеника, њиховој позицији унутар левитског свештенства и могућем току њихове друштвено–култне еволуције, види: Јован Благојевић, „Левитско свештенство у опусу Изл.–ИНав.“, *Теолошки погледи* XLVI (2013/1), Свети Архијерејски Синод СПЦ, Београд, 97–120.

² Киријат–Јарим је древни град познат још из нарације о праоцима Израиља (Пост. 14, 5) и освајања Ханана (ИНав. 9, 17; 15, 9.60; 18, 14–15; Суд. 18, 12). Познат је и из ванбиблијских извора из периода Тутмозеса III. У време позног јудејског царства, и владавине тамошњег цара Јоакима, Киријат–Јарим је можда био и даље

висини и у кући Аминадава, левиша свештеника катшовско–мојсијевској порекла (1 Дн. 15, 4–10; уп. 1 Дн. 6, 1–2). Ковчег је из Киријат–Јарима премештен тек у време цара Давида (2 Сам. 6, 1–16; 1 Дн. 13, 5–6; 1 Дн. 15; 2 Дн. 1, 4). У вези са тим догађајем је оформљена култна свечаност (види Пс. 132, 6–10). Искреност, дубину, сензибилност и снагу Давидове вере у Бога Израилевог не треба спорити. Пренос савезног ковчега, ипак, није био само верски мотивисан, нити је представљао само део централистичке верске политике цара Давида, већ је био значајан елемент државно–династијске пропаганде младог владара и његових потомака.³

значајан култни центар синкретистичког типа, због чега је и разорен (Јер. 26, 20–23). Град је обновљен по повратку из вавилонског ропства, тако да су његови нови становници активно учествовали у обнови Јерусалима (Нем. 7, 29). Постоје извесне сугестије да су свештеници Елеазарове лозе били повезани са овим градом. Могуће је да је, стога, постојала међусобна опозиција итамарског свештенства Силома и елеазаровског свештенства Киријат–Јарима. Gordon J. Wenham, *Genesis 1–15*, (WBC, Vol 1), Word Books, Publisher, Dallas–Texas, 1987, 310; Ralph W. Klein, *1 Samuel* (WBC, Vol. 10) Word Books, Publisher, Dallas–Texas, 1998, 65; J. Blenkinsopp, „Kiriath–Jearim and the Ark“, *JBL* 88, 1969, 143–156; R. D. Bergen, *1,2 Samuel* (NAC, Vol. 7), B&H Publishing, Nashville, 1996, 104, 106.

³ Неки наводи сугеришу да је Саул вратио Ковчег у Силом (1 Сам. 14, 3.18) или Нов, али је свакако свечани пренос повезан са Давидом и тај чин се описује, потпуно свесно, као паралела догађајима Изласка. Тензија због ранијих неуспелих покушаја да се донесе Ковчег, овде се разрешава (1 Сам. 4–6; 2 Сам. 6) у присуству *свеі Израиља*, који се по први пут од Мојсија и Исуса Навина окупио као јединствена религијска заједница. У спомен тог догађаја формирана је култна свечаност која се делом може реконструисати на основу Пс. 132. Овај псалм је очигледно литургијски текст који је подсећао на пренос Ковчега, али и на Божија савезна обећања Давиду која се испуњавају током владавине његових потомака. Наглашава се избор Сиона и давидовске династије (Пс. 132, 17–18). Аналоган догађај у току Соломонове владавине било је посвећење храма (1 Цар. 8, 3–6.10–11; 2 Дн. 5, 5.7.11–14; 6, 41; 7, 2). Грађење храма (1 Цар. 6–7) је паралелно изградњи Шатора у Изл. 25–31. Ово је део оквира нарације о храму која кулминира у жртвовању и у гозби (1 Цар. 8, 1–13; 62–66). Читав опис посредно истиче да је Соломон прави наследник Давида и да довршава његово дело. Стање Израиља у току владавине Давида и Соломона тенденциозно се приказује изразима који необично подсећају на реализацију обећања која су примили праоци. Ralph W. Klein, *op. cit.*, 134, 136; Leslie C. Allen, *Psalms 101–150*, (WBC, Vol. 21), Word Books, Publisher, Dallas–Texas, 1998, 274; H. H. Rowley, „Zadok and Nehushtan“, *JBL* 58, 1939, 126–27; A. A. Anderson, *2Samuel* (WBC, Vol. 11), Word Incorporated, Dallas–Texas, 2002, 101; R. B. Dillard, *2Chronicles* (WBC, Vol. 15), Word Incorporated, Dallas–Texas, 2002, 64, 89; A. Malamat, „Aspects of the Foreign Policies of David and Solomon“, *JNES* 22, 1963, 1–17; A. Malamat, „The Kingdom of David and Solomon in its Contact with Egypt and Aram Naharaim“, *BAR* 2, 1964, 89–98; C. Seow, „The Syro–Palestinian Content of Solomon’s Dream“, *HTR* 77, 1984, 141–152; A. Malamat, „A Political Look at the Kingdom of David and Solomon and Its Relations with Egypt“, *Studies in the Period of David and Solomon and Other Essays* (ed. T. Ishida), Winona Lake, 1982,

Дефтеронистички извештај о преносу Ковчега (2 Сам. 6, 1–19) не спомиње култне званичнике и Давиду приписује изричито учешће у култу (2 Сам. 6, 17–18.20). Хроничар сугерише да је Давид дворским старешинама изнео план о преносу Ковчега, наглашавајући улогу коју ће у том чину имати *свешћеници* и *левићи* (1 Дн. 13, 2). Давид истиче неопходност поштовања левитско–свештеничке јерархије, напомињући да *не сме нико носити Ковчег Божији осим левића, јер је њих изабрао Јахве да носе Ковчег Јахвеов* (1 Дн. 15, 2). Говори се о сабирању *синова Аронових* (=свештеника) и левита са њиховим поглаварима Уриилом, Јоилом и Асајом. Култни службеници се наводе по лозама које одговарају лозама из периода Мојсија (Катовци, Герсоновци, Мераријевци) и сугерише се да у себи обједињују *сав Израил*, као његови религијски представници.⁴ Помињу се поглавари две нове левитске лозе (или можда пре породице). Ту је поглавар *Хевронових синова* Елиил и поглавар *Узилових (Озилових) синова*, Аминадав (1 Дн. 15, 4–10). Они су поглавари породица левитско–катовског клана. То нису биле аронитске породице, већ припадници *међуредга свешћеника–левића* (види 1 Дн. 6, 1–2). Они су, заједно са (прво)свештеницима Авијатаром и Садоком позвани да *посвете браћу своју* како би она могла да пренесу *Ковчег Јахвеов*, што су и учинили *како је заповедио Мојсије по речи Јахвеовој* (1 Дн. 15, 11–14).⁵ Наглашава се да је старешина *оних левића који су носили Ковчег* био Хенанија (1 Дн. 15, 15.22.26). Утисак је да је постојала нарочита група левита задужених за ношење ковчега и да се она може довести у породичну везу са *левићима свешћеницима*, односно са левитима катовске лозе.

Не постоје подаци који би нам помогли у реконструкцији јерусалимског култа, редова тамошњег свештенства или њихових служби током више деценија Давидове владавине, све до тренутака када се

189–204; W. F. Albright, *The List of Levitic Cities* у *Louis Ginsberg Jubilee Volume*, New York, American Academy for Jewish Research, 1945, 49–73; M. Haran, „Studies in the Account of Levitical Cities“, *JBL* 80, 1961, 156–165; B. Mazar, *The Cities of the Priests and the Levites* (VTSup 7), E. J. Brill, Leiden, 1959, 193–205; R. L. Braun, *1 Chronicles* (WBC, Vol. 14), Word Incorporated, Dallas–Texas, 2002, 174; J. A. Thompson, *1, 2 Chronicle* (NAC, Vol. 9), Broadman & Holmans, Nashville, 2001, 223, 230, 233; Jerome Walsh, Bent Olam, *Studies in Hebrew Narrative and Poetry: 1Kings*, Collegeville, 1996, 111–112; J. G. McConville, „Priesthood in Joshua to Kings“, *VT* 49, 1999, 83; Richard D. Nelson, *The Double Redaction of the Deuteronomistic History* (JSOT Sup 18), Sheffield University Press, Sheffield, 1981, 124; S. Japbet, „Conquest and Settlement in Chronicles“, *JBL* 98, 1979, 205–218.

⁴ J. A. Thompson, *op. cit.*, 135; R. L. Braun, *op. cit.*, 188.

⁵ R. L. Braun, *op. cit.*, 189.

Давид спрема да власт препусти Соломону (1 Дн. 23).⁶ Погрешно би било закључити да је тада устројено комплексно уређење левитског свештенства. Оно је, заправо, коначни производ вишедеценијског процеса уздицања монархије, младе, али вођене даровитим државником. Кључну улогу у том процесу су, уз Давида, имали свештенички поглавари. Први међу њима је био представник аронитско–илијадске лозе Авијатар, а други и коначни, загонетни Садок.

2. Свештеничке старешине уједињене монархије

Давидова реорганизација култа подразумевала је успостављање свештеничког сталежа сачињеног од две породичне линије које су дале двадесет четири свештеничке породице. Садок је наведен као старешина прве аронитско–елеазаровске лозе, која је дала шеснаест породица. Авијатар је био старешина аронитско–итамасарске лозе из које је поникло осам свештеничких породица (1 Дн. 24, 1–6). Распоред служења одређен је жребом, у присуству Садока и Авијатаровог сина Ахимелека (1 Дн. 24, 31).⁷

2.1. Првосвештеник Авијатар

Авијатар, представник аронитско–итамарско–илијадске династије, сматран је Давидовим (прво)свештеником (2 Сам. 8, 17–18; уп. 20, 25–26; 1 Дн. 18, 16) и дипломатом (2 Сам. 19, 11–12).⁸ Том по-

⁶ Давидово (ре)организовање култа је смештено у контекст преноса власти на Соломона (1 Дн. 23, 1). Он, заправо, обезбеђује (можда по узору на египатске фараоне) најојштималнију религијску и њолишичку структуру свом наследнику. Постоји схватање да је Давид овакво дело преузео по угледу на праксу египатских фараона који су се спремали за предавање власти. J. F. Walvoord, R. B. Zuck, *The Bible Knowledge Commentary: An exposition of the scriptures*, Victor Books, Wheaton, IL, 1983–1985, 1:612; J. A. Thompson, *op. cit.*, 169.

⁷ Постоје претпоставке да је овакво уређење свештенства заправо учитано у давидо–соломоновски период из периода другог храма. Не негирајући могућа учењавања и касније прераде, ипак морамо да имамо на уму да је један државник какав је био Давид, знао у којој мери је потребна организована држава, а то је подразумевало и уређени култ и односе међу култним званичницима. Уређење се, стога, макар делом треба приписати Давиду. J. A. Thompson, *op. cit.*, 174; G. V. Gray, *Sacrifice in the Old Testament: The Hebrew Priesthood – Its Origin, History, and Functions*, Oxford, Clarendon, 1925, 179–270; M. Greenberg, „A New Approach to the History of the Israelite Priesthood“, *JAOS* 70 (1950), 41–46; H. G. M. Williamson, *The Origins of the Twenty-four Priestly Courses* (VTSup 30), Leiden, E. J. Brill, 1979, 251–268.

⁸ Могуће је да се у државно–дворској администрацији (укључујући и култ) каква се овде препознаје осећа утицај египатске дворске администрације, а постоје и сличности са неовавилонском дворском управом. Сасвим је

зицијом је награђен за оданост Давиду током година одметништва. Хтео је да следи Давида и у избеглиштву, али се на царску заповест вратио у Јерусалим у коме је био глава продавидовске мреже која је осујетила успех Авесаломове побуне (2 Сам. 15, 27.34–37; 17, 15).⁹

Смена на трону Израила донела је промене и у врху свештеничке организације. Авијатар је подржао Соломоновог супарника, Адонију. Тиме је пао у немилост новог владара (1 Цар. 1, 7–8.19.25–26.32.34.38–39.42.47).¹⁰ Садок, (прво)свештеник који се од тренутка давидовског освајања Јерусалима појављује заједно са (прво)свештеником Авијатаром, доспева на прво место. Авијатар се доцније спомиње на листи Соломонових службеника као свештеник, уз Садока и Садоковог сина Азарију. Авијатаров син је, ипак, изостављен са листе *високих царских званичника*. То је вероватно сведочанство да је садокитска лоза неповратно однела превагу (1 Цар. 4, 2.4–5).¹¹ Хроничар само једном спомиње Авијатара уз Садока (1 Дн. 18, 16).

2.2. Првосвештеник Садок

Садок, иако најзагонетнији, најближи је ономе што се подразумева под категоријом првосвештеника.¹² Загонетност Садока је пре

сигурно да су првосвештеници по потреби вршили и дипломатску функцију (2 Сам. 19, 12). J. F. Walvoord, R. B. Zuck, *op. cit.*, 1:474; R. D. Bergen, *op. cit.*, 428; A. A. Anderson, *op. cit.*, 425.

⁹ R. D. Bergen, *op. cit.*, 405–406. 414; A. A. Anderson, *op. cit.*, 205, 215; M. A. Cohen, „The Rebellions During the Reign of David: An Inquiry into Social Dynamics in Ancient Israel“, *History, and Literature in Honor of Edward Kiev – Studies in Jewish Bibliography* (ed. C. Berlin), New York, Ktav, 1971, 91–112; J. Weingreen, „The Rebellion of Absalom“, *VT 19*, 1969, 263–266; P. K. McCarter, „The Apology of David“, *JBL 99*, 1980, 489–504.

¹⁰ E. Ball, „The Co-regency of David and Solomon (1 Kings 1)“, *VT 27*, 1977, 268–279; B. O. Long, „A Darkness Between Brothers“, *JSOT 19*, 1981, 79–94; L. Waterman, „Some Historical and Literary Consequences of Probable Displacement in I Kings 1–2“, *JAOS 60*, 1940, 383–390; Whybray, R. N., „The Succession Narrative – A Study of II Samuel 9–20; I Kings 1 and 2“, *SBT II*, Naperville–London, 1968, 9.

¹¹ D. B. Redford, „Studies in Relations between Palestine and Egypt during the First Millennium B. C. I. The Taxation System of Solomon“, *Studies in the Ancient Palestinian World Presented to Prof. F. V. Winnett*, Toronto–Buffalo, University of Toronto Press, 1972, 25; T. N. D. Mettinger, „Solomonic State Officials. A Study of the Civil Government Officials of the Israelite Monarchy“, *ConB, OT ser.* 8, Lund, Gleerup, 1971, 78, 142–143, 210–211; W. F. Albright, „The Administrative Divisions of Israel and Judah“, *JPOS 5*, 1925, 17–54; R. P. Dougherty, „Cuneiform Parallels to Solomon's Provisioning System“, *AASOR 5*, 1923–24, 23–65; A. Malamat, „Organs of Statecraft in the Israelite Monarchy“, *BA 28*, 1965, 34–65; I. Mendelsohn, „State Slavery in Ancient Palestine“, *BASOR 85*, 1942, 14–17.

¹² Deborah W. Rooke, *Zadok's Heirs: The Role and Development of the High Priesthood in Ancient Israel*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 63.

свега повезана са нејасноћама у погледу његовог порекла којим ће мо се бавити када изнесемо опште податке о поменутој личности. (Прво)свештеник Садок се у библијској нарацији јавља као један од високих службеника цара Давида, без икаквог увода и изненада. Представљен је као син Ахитува, свештеника (2 Сам. 8, 17). Углавном се приказује, уз Авијатара, као дворски службеник и човек од поверења цара Давида (2 Сам. 8, 17–18; 15, 14.27.35–36; 17, 15; 19, 11–12; 20, 25–26; 1 Дн. 18, 16). Библијски писац не говори о суревњивости двојице првосвештеника, али се она може наслутити. Највероватније је Садок био доста млађи и активнији од Авијатара, а опет довољно стар да се постави испред Авијатаровог сина Ахимелека. Садок се, дакле, успешно борио за значајну позицију у Давидовој дворској администрацији.¹³ То је могло узроковати суревњивост Авијатара.

Авијатар је у младом и амбициозном свештенику оправдано видео опасност за себе и своје потомке. Коначно, конкурентска борба је довела до тога да Садок и Авијатар подрже различите претенденте на престо остарелог Давида. Садок је стао уз Соломона обезбедивши преимућство над Авијатаром. Постао је началник званичника, племена Левијевог и Аронове лозе, једини (прво)свештеник и родоначетник садокитске лозе која је давала првосвештенике све до разорења храма, а и после његове обнове (1 Дн. 6, 1–15; 16, 6.39; 27, 16–17; 29, 22 уп. 2 Дн. 31, 10; Јзд. 7, 2–5). Из садокитске лозе су поникли сви првосвештеници јерусалимског храма из периода до његовог разорења, а можда и у првом периоду по његовој обнови. Штавише, сматрано је да ће то бити лоза свештеника будућег идеалног храма *новој Јерусалима* (Јез. 40, 46; 43, 19; 44, 15; 48, 11).¹⁴ Садокитски првосвештеници су додатно ојачали свој положај брачним везама са царском породицом (2 Цар. 15, 33 уп. 2 Дн. 27, 1). Садоков син (потомак) Азарија, први свештеник јерусалимског храма, раније је

¹³ Садок се спомиње уз Авијатаровог сина (1 Дн. 24, 6.31). Он је био вођа групе (којој се Авијатар придружио) која је кренула са Давидом у егзил током Авесаломове буне. Давид се Садоку обраћа назвавши га *видеоцем*, и наређује му да се врати у град, заједно са Авијатаром (2 Сам. 15, 24–29[27]). Понекад се сматра да Ахимелек у функцији првосвештеника, на месту свог оца, наступа још у 1 Дн. 24, 4.31. Уколико је то тачно, значи да је Авимелех тада био *функционални првосвештеник* аронитско–итамарске лозе јер је Авијатар, Авимелеков отац, био стар па је функцију препустио сину, задржавши првосвештеничко звање и почаст (сличан поступак је могао да се препозна у односу Арона и Елеазара у периоду који је обележио последње године или месеце пре Аронове смрти). J. F. Walvoord, R. V. Zuck, *op. cit.*, 1:612–613.

¹⁴ H. J. Katzenstein, „Some Remarks on the Lists of the Chief Priests of the Temple of Solomon“, *JBL* 81, 1962, 377–384; Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 204–205.

био један од царских *намесника* (1 Дн. 6, 10 уп. 1 Цар. 4, 2), што сведочи да је служба (прво)свештеника повезивана са учешћем у царској администрацији и да је учешће у дворској администрацији сматрано припремом за службу за (прво)свештеника.¹⁵

Значајан детаљ хроничарског предања о Садоку је његово спомињање уз *аронијској кнеза* Јеходију. Садок се означава као младић, јунак, међу левитима дома Ароновог (1 Дн. 12, 27–28). Хроничар га у следећем опису повезује, без ближег одређења, са преносом Ковчега савеза (1 Дн. 15, 11) и затим га приказује као свештеника који служи у гивеонском светилишту, са *браћом свешћеницима* (1 Дн. 16, 39).¹⁶ Коначно, у 1 Дн. 29, 22 Садок се назива *йомазаником Божијим*. То га чини *свешћеничким старешином* (уп. Лев. 4, 3.5.16; 6, 15; 16, 32; 21, 10; Бр. 35, 25) чиме се истиче легалност Садоковог свештенства, упркос нејасноћама које оба-вијају његово порекло. У међувремену, Садок се на неколико места у нарави јавља уз Авијатара и Ахимелека (1 Дн. 18, 16; 24, 3.6.31). Извесни моменти хроничарског текста се, у измењеном облику, могу препознати у дефтерономистичком предању (1 Дн. 18, 16; 1 Дн. 29, 22 уп. 1 Цар. 1, 38–39). Дефтерономиста у потпуности изоставља приказ Садока као *млагој јунака* и опис његове службе на Гивеону. Ни хроничар не повезује Садока, непосредно и недвосмислено, са левитско–аронитском лозом. Он не пружа ни увид у развој Садока од *млагој јунака* до свешћеничког старешине, али ипак допуњава готово потпуно ћутање дефтероно-

¹⁵ Садоков син Ахимас био је гласник који Давиду носи вести са ратишта (2 Сам. 18, 19–29). Истиче се његово аронитско порекло (1 Дн. 6, 49–53 уп. 1 Дн. 6, 1–5 [8–9]).

¹⁶ Хроничар наглашава да су међу *браћом свешћеницима* били породични поглавари и свештеници који су били *шрубачи* приликом преноса Ковчега, као што су свештеници Венаја и Јазил (1 Дн. 16, 6). Венаја је касније представљен као *син свешћеника Јојага, војвода и јунак* (1 Дн. 27, 5 уп. 2 Сам. 8, 18), док се у дефтерономистичкој историји јавља и као командант Давидове телесне гарде који је подржао Соломона као Давидовог наследника (1 Цар. 1, 32.44). Венаја игра значајну улогу на почетку Соломонове владавине као егзекутор на Адонијом, Соломоновим братом, и над војводом Јоавом који је спас потражио у светилишту (1 Цар. 2, 25–34). Ускоро је постао први војвода Соломонових војски (1 Цар. 2, 35). Узети заједно, наведени подаци сугеришу да је у времену уједињене монархије опстала свест о повезаности свештенства са војним формацијама и милитантним акцијама. Е. Ball, *op. cit.*, 268–279; В. О. Long, *op. cit.*, 79–94; L. Waterman, *op. cit.*, 383–390; N. D. Mettinger, *King and Messiah, The Civil and Sacral Legitimation of the Israelite Kings*, Lund, Gleerup, 1976, 185–232; P. R. House, *1, 2 Kings* (NAC, Vol. 8), Broadman & Holman Publishers, Nashville, 2001, 93–94. 100–101; R. Thiele, „Coregencies and Overlapping Reigns among the Hebrew Kings“, *JBL* 93, 1974, 174–200; R. D. Bergen, *op. cit.*, 351.

мисте о овој личности (2 Сам. 8, 17).¹⁷ Дефтерониста можда није заинтересован за Садокову генеологију, али му даје ванредно значајно место у наративу. Потврђује да су Садок и његови потомци преузели улогу царских свештеника (1 Цар. 4, 2; 1 Дн. 27, 17) и у рустификацији Авијатара препознаје испуњење Самуиловог пророштва (1 Цар. 2, 22.26–27.35; 1 Сам. 2, 27–30). Садок је онај који помазује Соломона, откривајући тиме међузависност цара и (прво)свештеника, баш као што је то Самуило учинио са Давидом (мада ни улога дворског пророка Натана није заборављена уп. 1 Цар. 1, 38–40).¹⁸

Хроничара не интересују дворске сплетке, Садоково порекло ни свргнуће Авијатара (1 Дн. 29, 22; уп. 1 Цар. 2, 27.35; 1 Сам. 2, 35). Садок се повезује са визијом јерусалимског храма.¹⁹ Подаци о њему су знатним делом споредни (1 Дн. 15, 11; 24, 3.6.31; 27, 17) и навођени са циљем обезбеђивања прихватљивог свештеничког утемељења царевине. То рефлектује потребу за успостављањем права свештеника у култном ангажовању.

Садок је ванредно тајанствена фигура у Дневницима. Он ништа не говори и веома мало ради, али је увек присутан у правом тренутку. Делује у области жртвеног култа (на Гивеону). Не показује интересовање за секуларну сферу. У значајним тренуцима се јавља уз лидере иако није сам лидер него свештени пратилац монарха као коначног ауторитета који је ауторитет и погледу култног уређења. Други свештеници овог периода увек се јављају уз њега (1 Дн. 15, 11; 18, 16; 24, 3.6.31).²⁰

2.2.1. Садок – порекло и родослов

Садоково порекло и родослов су спорни. У 2 Сам. 8, 17 Садок је син *Ихитов* и назван је свештеником уз *Ахимелека сина Авијатаровој*. Према другом читању, Садок се у овом стиху заправо оставља без родослова, а док се Ихит и Ахимелек повезују са Авијатаровим. Уколико је ово схватање тачно, текст би требало да се

¹⁷ Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 201–202.

¹⁸ J. G. McConville, *op. cit.*, 81–82.

¹⁹ Садоково миропомазање које се повезује са *йочешком ере храмовној култи*, припрема је за службу у новом култном средишту. Оно је прекретница између старог предхрамског поретка и давидовске визије храма. Постоји извесна паралела са постегзилном епизодом унутар које давидит Сасавасар поставља темељ новог храма, али га граде Зоровавел и првосвештеник Исус Садокит (Јзд. 5, 1–6, 22 уп. 1 Дн. 28, 1–29.9 [1 Дн. 28, 6.10.20]; Јзд. 2, 63; Нем. 7, 65). Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 203–204.

²⁰ Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 206–207.

чита *Авијашар син Ахимелека сина Ихитовој и Садок* (уп. 1 Сам. 14, 3).²¹ У 1 Дн. 18, 16 о Садоку се говори као о *сину Ахитовом*. Може се стећи утисак да је Ахит (или Ихит) био најзначајнији предак Садока, јер је он готово једина константа у различитим родословима које Свето Писмо приписује овој личности.²²

Генеалогске листе су биле у сагласности са правним оквири-ма, у општем смислу. Циљ им је био обезбеђивање законите сукцесије и континуитета постегзилних свештеничких старешина (чак иако се свештеничка генеалогичка знатно мање поклапа са на-рацијом него царска).²³ У Светом Писму постоје два типа родослова. Оба типа су присутна и у односу на Садока. Родослови типа А су родослови који се развијају од родозачетника ка потомцима (*А рођи Б, а Б рођи В*). Родослови типа Б развијају се од потомака ка родозачетнику (*А син Б, сина В*). Постоје два Садокова родослова типа А (1 Дн. 6, 1–15; 1 Дн. 6, 50–53) и три његова родослова типа Б. Први Садоков родослов типа А је обимнији од другог и садржи сва имена која се спомињу у потоњем:

²¹ Није сасвим јасно да ли су Ихит и Ахит(ов) исте личности, те да је разлика у имену производ неуједначене вокализације или преписивачке грешке. Садоково повезивање са илијадима је супротно пророштву 1 Сам. 2, 27–36 (уп. 1 Цар. 2, 27.35). Крос је доказивао да Ахитов, отац Садоков, не мора да буде поистовећен са истоименим чланом илијадске династије, али је тврдио и да Садоков родослов не може да буде одбачен као фикција зато што је повезан, бочном линијом, са свештеничком породицом чије је одбацивање најављено (уп. 1 Сам. 22, 20). А. А. Anderson, *op. cit.*, 137; Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 63–65; F. M. Cross, *Canaanite Myth and Hebrew Epic*, Massachusetts – London, Harvard University Press – Cambridge, 1973, 196.

²² Хроничарски родослови из царског периода су, због повремене неуједначености, одбацивани као *сијоредни догађаји*. Генеалогичка, међутим, има литерарну функцију и повезује премоархистичку историју Израиља са нарацијом хроничара. Она омогућује контекстуализацију почетака Јахвеовог народа, његов монархистички врхунац и отвореност према постегзилним нараштајима и храмом (2 Дн. 36, 22–23; уп. Јзд. 2, 1–70; Нем 7, 6–73). Хроничар осликава *сав Израиљ* кроз линије свештеничких поглавара (1 Дн. 6, 34–38; 9, 11) и истиче значај свештеничких поглавара у структури заједнице кроз истицање њиховог легалитета. Ове генеалогичке могу бити сумњиве у смислу историјске тачности, али рефлектују афирмацију *права служења* и права да се будућим генерацијама првосвештеника обезбеди *право служења*. Начелу легалитета претпоставља се начело континуитета. Хроничар истиче да се линија предегзилних свештеничких старешина наставља унутар постегзилне заједнице упркос изгнанству. Свештеничке генеалогичке не поклапају се са наративним делом Дневника. Генеалогичке доносе имена непозната нарацији док испуштају имена истакнутих у нарацији (нпр. Јојада). Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 195–199.

²³ Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 200–201.

1 Дн. 6, 1–15

¹Синови **Левиеви** бијаху Гирсон, **Кат**, Мерарије. ²А синови Катови: **Амрам**, Исар, Хеврон и Озило. ³А синови Амрамови **Арон** и Мојсије, и кћи Марија. А синови Аронови: Надав и Авијуд и **Елеазар** и Итамар. ⁴Елеазар роди **Финеса**, а Финес роди Ависују; ⁵Ависуја роди Вукија, а Вукије роди Озију; ⁶Озија роди Зерају, а Зераја роди Мерајота; ⁷Мерајот роди Амарију, а Амарија роди Ахитова; ⁸**Ахитов роди Садока I**, а Садок I роди Ахимаса; ⁹Ахимас роди Азарију I, а Азарија I роди Јоанана; ¹⁰**Јоанан роди Азарију II** који је био свештеник у дому што сазида Соломон у Јерусалиму; ¹¹Азарија II роди Амарију, а Амарија роди Ахитова II, ¹²Ахитов II роди **Садока II**, а **Садок II** роди Салума; ¹³**Салум роди Азарију III**, а **Азарија III** роди **Серају**; ¹⁴**Сераја** роди **Јоседека**; ¹⁵а Јоседек отиде кад Јахве пресели Јудеје и Јерусалим руком Навуходоносором.

1 Дн. 6, 50–53

⁵⁰Ово су синови Аронови: **Елеазар** и његов син **Финес**, а његов син Ависуја, ⁵¹а његов син Вукија, А његов син Озије(а), а његов син Зераја, ⁵²а његов син Мерајот, а његов сина Амарија, а његов син Ахитов, а његов син Садок.

У дужем родослову (1 Дн. 6, 1–15) јављају се два Садока. Обојица су синови Ахитова и очеви Азарије. Да ли је најдужи родослов дуплирао имена или су их остали сажели? Који је смисао и циљ ових родослова? Пре него покушамо да дамо одговор на ова питања представимо синопис родослова другог типа:²⁴

²⁴ Овај синопис укључује три родословне листе (1 Дн. 9, 10–11; Јзд. 7, 2–5; Нем. 11, 11). Ради прегледнијег слагања постојећег материјала, податке које преузимамо из родословне листе 1 Дн. 9, 10–11 сместићемо у *мале заграде*, а податке из родословне листе Нем. 11, 11 у велике заграде [], док ћемо за основу узети најдужи родословну листу и њену библијску нумерацију (Јзд. 7, 2–5).

1 Дн. 9, 10–11	Јзд. 7, 2–5	Нем. 11, 11
<p>¹⁰Јејада и Јорив и Јахин ¹¹и Азарија син Хелкије сина Месулама сина Садока, сина Мејарота, сина Ахитова, старешина у дому Јахвеовом.</p>	<p>²Јездра син Сераје, сина Азарије III, сина Хелкије, ³сина Салума, сина Садока I–II, сина Ахитова I–II, сина Арамије сина Азарије II, сина Мерајота, ⁴сина Зераје, сина Озије, сина Вукија, ⁵сина Ависије, сина Финеса сина Елеазара сина Арона, поглавара свештеничкога.</p>	<p>Сераја син Хелкије, сина Садока I–II, сина Мерајота, сина Ахитова I–II, старешина у дому Јахвеовом.</p>

Значајно је приметити да најдужи родослов другог типа (Јзд. 7, 2–5) у себи садржи готово сва имена осталих родослова истог типа, изузев *бочних сродника*.²⁵ Уколико би смо њега узели као основни и додали материјал из упоредних родослова, добили бисмо следећу варијанту родослова:

Јездра син **Сераје** [старешине у дому Јахвеовом], **сина Азарије** (старешине у дому Јахвеовом), сина **Хелкије**, (сина Месулама) сина **Салума, сина Садока, сина Ахитова, сина Арамије сина Азарије, сина Мерајота**, ⁴сина **Зераје, сина Озије, сина Вукија**, ⁵сина **Ависије, сина Финеса сина Елеазара сина Арона, поглавара свештеничкога.**

Поређење родослова првог и другог типа захтева да се синопсис родослова другог типа *конвертује* у родослов првог типа.²⁶

²⁵ Овако висок степен подударности родослова другог типа узима се као потврда могућности да је за њихово састављање употребљаван исти извор. Н. G. M. Williamson, *Ezra–Nehemiah* (WBC, Vol. 16), Word, Incorporated, Dallas–Texas, 2002, 110.

²⁶ Циљ родослова првог типа је истицање континуитета свештеничке лозе од њиховог праоца Левија до последњег (прво)свештеника Соломоновог храма. Првосвештеник Садок је у овом родослову само један у низу свештеника. Његов син, а не он, је преломна личност јер је био *свештеник у дому који сазида Соломон...* Родослови другог типа за циљ имају истицање права свештеничког старешинства *огређеног (прво)свештеника* и зато доносе само имена нарочито значајна за сврху коју имају. То не значи да је родослов првог типа тачан и потпун. Могуће

<p>Јзд. 7, 2–5; (1 Дн. 9, 10–11); [Нем. 11, 11]</p> <p>„Јездра син Сераје [старешине у дому Јахвеовом], сина Азарије (старешине у дому Јахвеовом), сина Хелкије, (сина Месулама) сина Салу-ма, сина Садока, сина Ахитова, сина Арамије сина Азарије, сина Мерајота, ⁴сина Зераје, сина Озије, сина Вукија, ⁵сина Ависије, сина Финеса сина Елеазара сина Арона, поглавара свештеничкога.“</p>	<p>1 Дн. 6, 1–15</p> <p>¹Синови Левијеви бијаху Гирсон, Кат, Мерарије. ²А синови Катови: Амрам, Исар, Хеврон и Озило. ³А синови Амрамови Арон и Мојсије, и кћи Марија. А синови Аронови: Надав и Авијуд и Елеазар и Итамар. ⁴Елеазар роди Финеса, а Финес роди Ависују; ⁵Ависуја роди Вукија, а Вукија роди Озију; ⁶Озија роди Зерају, а Зераја роди Мерајота; ⁷Мерајот роди Амарију, а Амарија роди Ахитова; ⁸Ахитов роди Садока I, а Садок I роди Ахимаса; ⁹Ахимас роди Азарију I, а Азарија I роди Јоанана; ¹⁰Јоанан роди Азарију II који је био свештеник у дому што сазида Соломон у Јерусалиму; ¹¹Азарија II роди Амарију, а Амарија роди Ахитова II, ¹²Ахитов II роди Садока II, а Садок II роди Салума; ¹³Салум роди Азарију III, а Азарија III роди Серају; ¹⁴Сераја роди Јоседека; ¹⁵а Јоседек отиде кад Јахве пресели Јудеје и Јерусалим руком Навуходоносоровом.</p>	<p>Конвертовани родослов Јзд. 7, 2–5; (1 Дн. 9, 10–11); [Нем. 11, 11]</p> <p>Леви роди Арона поглавара свештеничкога;</p> <p>Арон роди Елеазара, Елеазар роди Финеса; Финес роди Ависују (=Ависија); Ависуја роди Вукија; Вукије роди Озију; Озија роди Зерају; Зераја роди Мерајота; Мерајот роди Азарију, Азарија роди Арамија; Арамије роди Ахитова; Ахитов роди Садока;</p> <p>Садок роди Салума, (Салум роди Месулама); Месулам роди Хелкију; Хелкија роди Азарију (старешину дома Јахвеовог); Азарија роди Серају [старешину дома Јахвеовог]; Сераја роди Јездру, <i>што је шај Јездра</i></p>
---	--	--

је да је обликован по принципу 2 X 12 имена првосвештеника, при чему део Левије – Садок I чини први део родословне листе. Други део листе повезује Садока I и последњег предсужањског свештеника, Јоседека.

Овако сагледан родослов првог типа и синопсис конвертованог родослова другог типа показују знатан степен подударности. Уочљиво је да је *конвертовани родослов* знатно краћи. Он готово у потпуности следи родослов првог типа од Левија до Садока I и у знатној мери родослов од Садока II до разорења храма. Изостављен је последњи свештеник Соломоновог храма, Јоседека (=Јосадока?), али се спомиње Месулам и његов син Хелкија. Из неког разлога овај родослов *испушта* сва имена између Садока I и Садока II. Нећемо разматрати разлоге због којих у родословима постоје извесна одступања (испуштања и додавања), нити ћемо разматрати зашто родослови другог типа следе линију Левија до Садока I, а затим наводе потомке Садока II, већ једноставно истичемо да у библијској верзији Садоковог родослова постоји знатно већи степен подударности него што се то уобичајено сматра. *Коначна верзија* Садоковог родослова (настала спајањем хроничарског родослова првог типа и конвертованог родослова (Јзд. – 1 Дн. – Нем.) могла би да изгледа овако:

¹Синови *Левејеви* бијаху Гирсон, Каѿ, Мерарије. ²А синови *Каѿови*: Амрам, Исар, Хеврон и Озило. ³А синови Амрамови *Арон* и *Мојсије*, и *кћи Марија*. А синови *Аронови*: *Нагав* и *Авијуг* и *Елеазар* и *Ишамар*. ⁴*Елеазар роди Финеса, а Финес роди Ависују*; ⁵*Ависуја роди Вукија, а Вукија роди Озију*; ⁶*Озија роди Зерају, а Зераја роди Мерајоша*; ⁷*Мерајош роди Амарију, а Амарија роди Ахушова*; ⁸*Ахушов роди Садока I, а Садок I роди Ахимаса*; ⁹*Ахимас роди Азарију I, а Азарија I роди Јоанана*; ¹⁰*Јоанан роди Азарију II који је био свештеник у дому шћо сазига Соломон у Јерусалиму*; ¹¹*Азарија II роди Амарију II, а Амарија II роди Ахушова II*, ¹²*Ахушов II роди Садока II, а Садок II роди Салума*; ¹³*Салум (роди Месулама)*; /*Месулам роди Хелкију; Хелкија роди/ Азарију III, а Азарија III роди Серају I [старешину дома Јахвеовој]*; ¹⁴*Сераја I роди Јоседека*; ¹⁵*а Јоседек (роди Серају II???) и ошиде кад Јахве пресели Јудеје и Јерусалим руком Навуходоносоровом; /А Јоседек роди Јездру. То је шћај Јездра./*

1 Дн. 6, 1–15 – /Јзд. 7, 2–5/ – (1 Дн. 9, 10–11) – [Нем. 11, 11]
(*конвертована верзија*)

Поступак који предлажемо подразумева уметање (најмање) два имена између Сераје I као предегзилног првосвештеника и његовог постегзилног потомка, Јездре. Тиме се доводи у сумњу твр-

ђење да Сераја I не може бити *ошац Јездре* и да је спомињање његовог имена у Јездрином родослову случајност или грешка.²⁷ Остаје, међутим, проблем *последњеј предезилној првосвештеника*. Наиме, у 2 Цар. 25, 18 Сераја се јавља као последњи првосвештеник јерусалимског храма и заробљеник вавилонских трупа из 587–586. пре Хр.²⁸ Постоји више предлога како би ова недореченост могла бити премошћена,²⁹ али ни за један не можемо да тврдимо да нуди коначан одговор. Иако најобимнији, првосвештенички родослов Старог Завета ипак испушта извесна имена првосвештеника која су позната из других извора, као што су Јодај и (2 Дн. 22, 11–24:17), Азарија. Азарија који се спомиње у контексту нарације о цару Озији јудејском, не може да се повеже ни са једним од тројице Азарија (2 Дн. 26, 20) који се наводе у родослову Садока. Коначно, свештенички старшина Урија (2 Цар. 16, 11) се такође не спомиње у родослову јерусалимских првосвештеника садокитске лозе.³⁰ Тиме се ипак не показује недоследност и неускладивост Садоковог родослова. Могућност усклађивања Садоковог родослова, међутим,

²⁷ *Јездрино синовство* у односу на последњег предезилног првосвештеника треба схватити у најширем контексту – сродство (потомство). Н. G. M. Williamson, *op. cit.*, 110; М. Breneman, *Ezra, Nehemiah, Esther* (NAC, Vol. 10), Broadman & Holman Publishers, Nashville, 2001, 126; J. F. Walvoord, R. B. Zuck, *op. cit.*, 1:597, 602, 692, 665–666.

²⁸ J. F. Walvoord, R. B. Zuck, *op. cit.*, 1:567–568.

²⁹ Јоседек се сматра последњим првосвештеником у контексту првог егзила из 605. год. пре Хр. Наследио га је Сераја II који се наводи у родословима другог типа (и није истоветан са Серајом I из родослова првог типа). Сераја II је одведен у ропство приликом другог егзила, по слому Седекијине владавине. Сераја I је, дакле, био прадеда Јездре. Друга могућност је да је Сераја I био стари првосвештеник (првосвештеник по части), слично Арону у последњем периоду пре смрти Арона). Могуће је да су обојица одведени у вавилонско ропство у истом тренутку. Ако је тако, није постојао Сераја II (син Јоседеков), већ само Сераја I (отац Јоседеков). Обојица су одведени у егзил после слома Седекијине владавине. Код Јеремије се, међутим, јавља свештеник Софоније као *групи свештеника* који је одведен у егзил са првосвештеником Серајом (Јер. 52, 24–25; 2 Цар. 25, 18). Он је током периода између првог и другог изгнанства служио у храму уместо *Јоседека* (Јер. 29, 26). Логично је претпоставити да је Јоседек већ био у изгнанству када је Софонија вршио функцију *групој свештеника* уз Серају. Врло је вероватно и да *Сераја ошац Јоседеков* није био онај који је вршио функцију првосвештеника после свог заробљеног сина, већ да је у питању Сераја II и да је он био првосвештеник у периоду између првог и другог егзила.

³⁰ Нека од имена из генеалогije се могу односити на првосвештенике из наративних извора. Име Амарија (вероватно II) може да се повеже са првосвештеником из времена цара Јосафата (2 Дн. 19, 11). Хелкија се повезује са првосвештеником Јосијине реформе и сл. J. A. Thompson, *op. cit.*, 289.

није довољна да потврди тачност навода који су њима дати. Библијски подаци о Садоку су, стога, дуго били предмет критике и различитих хипотетичких реконструкција.

2.2.2. Критика левитско–аронитско–елеазарског порекла првосвештеника Садока и њене границе

Левитско–аронитско порекло Садока је дуго сматрано идеолошким монтажом библијских аутора. Алтернатива је виђена у тзв. *јевусејској хипотези*³¹ утемељеној на потпуном одсуству Садока из библијске нарације, све до заузимања Јевуса, града познатог и као (Јеру)Салим. Град је од давнина повезиван са *Мелхисе(а)деком, царем и свештеником* (Пост. 14, 18–20). У приповести о освајању Ханана као владар града наводи се *Агонисе(а)гек* (ИНав. 10, 1.3). Према *јевусејској хипотези*, у Салиму или Јевусу постојала је, још од времена праотаца Израиља, лоза царева–свештеника. Давид је окончао царску власт тамошњих господара. Град је и даље настањивала јевусејска популација коју је Давид желео да асимилује. Он је стога омогућио да Јевусејац Садок (п)остане свештеник. Ослањајући се на предање о Аврааму и Мелхиседеку, учинио га је и једним од првосвештеника. Тиме је дат извештај легитимитет постојећем јерусалимском култу који је уздизао Ел Елиона.

Критичари су указивали на чињеницу да се *јевусејска хипотеза* не заснива на позитивном исказу, већ на посредним аргументима и тврдњи о непоузданости Садокових генеалогичких родослова.³² У ранијем тексту смо показали да *неускладивост Садокових родослова* није доказана. Реконструисани родослов Садока може да понуди много више од пуког повезивања три имена у току периода који је трајао готово читав миленијум (Мелхиседек–Адониседек–Садок), што је темељ *јевусејске хипотезе*. Родослов је можда и превише садржајан да би био веродостојан, али се не може говорити о његовој неускладивости као аргументу у прилог јевусејског порекла Садока. Неке критике *јевусејске хипотезе*, ипак, нису засноване на убедљивим аргументима. Такво је нпр. тврђење да ватрени јажвиста какав је био Давид, не би поставио неизраиљца на позицију свештеничког старешине. Давид је ипак себи давао доста слободе у реорганизацији левитског свештенства. Овид–Едом је нпр., као

³¹ Заступници ове хипотезе, у њеним различитим подваријантима, били су Mowinkel, Bentzen, Rowley, Hauer (потоњи је сматрао да је Садок био јевусејски племић који је пребегао групи Давидових следбеника увидевши да је немогуће избећи освајање града, уп. 1 Дн. 12, 28. Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 65.

³² Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 65, 68.

неизраиљац, припојен левитском реду и дато му је значајно место у њему. Пример самог Давида (који је имао и моавско порекло, Рута 4, 17–22) и пример његовог војсковође Урије Хетита потврђују да неизраиљско порекло није увек подразумевало нејавистичку веру. Прихватање Садока као свештеничког старешине, под претпоставком да је Садок прихватио јавизам, било би у складу са другим Давидовим поступцима.

Мањи број савремених научника прихвата идеју о аронитско–левитском пореклу Садока. Они су сматрали да је Садок могао бити припадник елеазаровске лозе, или мојсијевског свештенства, те да је служио у градовима којима није владао Давид пре него је ујединио јеврејску монархију. У тренутку када је требало да оснажи своју монархију и њено унутрашње јединство, логичан потез би био уздизање представника такве лозе на значајну позицију у царству. Тиме би се стекла наклоност и подршка осталих чланова те лозе. То би могло да објасни Садово ко касно појављивање у наравици о Давиду, док би избор Садока могао да буде последица његове оданости коју је показао у биткама које је Давид водио (1 Дн. 12, 27–28). Крос (F. M. Cross) је сматрао да је Садок повезан са хевронским левитско–аронитским свештенством јужних израиљских племена. Његовим позиционирањем уз Авијатара Давид је, према овом схватању, исказао намеру да уједини царство (1 Дн. 12, 27–29).³³ Олајан (Olyan) је сматрао да не треба негирати илијадске корене Садока и да се треба изнова окренути библијским текстовима који се баве овим проблемом. Сматрао је, ипак, да нема података који наговештавају везу Садока и Хеврона, као и да је Хеврон касније био центар Авесаломове побуне против Давида. Тешко да би хевронско свештенство пружило подршку побуни против Давида да је њихов представник био тако високо котиран на двору (1 Дн. 12, 23–39).³⁴

У дефтеронистичком предању није јасно која је била свештеничка дужност Садока (чак ни по рустификацији Авијатара). Он и његови потомци не носе и не употребљавају ефод и свети жреб. Садок, са изузетком 2 Сам. 15, 24–29, није пратилац савезног ковчега у свечаним приликама (1 Сам. 23, 6.9; 30, 7; 2 Сам. 6, 1–19; 1 Цар. 8, 1–66). Једини култни чин са којим га дефтерониста повезује је миропомазање Соломоново (2 Цар. 11, 12). Може се закључити да он није био свештеник олтара попут Илија или Ави-

³³ F. M. Cross, *op. cit.*, 206–216.

³⁴ Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 65–68.

мелеха,³⁵ што је можда последица његовог јевусејског порекла. Уколико би он као јевусејски угледник пришао Давиду истакавши се у каснијим борбама, Давид га је могао наградити позицијом уз остарелог Авијатара. Та позиција је могла бити ојачана браком Садока и припаднице неке древне аронитско–елеазаровске лозе. Представници ове лозе би таквим браком добили могућност враћања на позиције које су, не знамо када и зашто, изгубили и препустили представницима аронитско–итамарске лозе. Брак је Садоку могао дати потребно *левиџско–арониџско йорекло*. Ахитов који се спомиње као његов отац, заправо би могао бити његов таст. Ово је, свакако, само хипотеза о пореклу Садока као личности кључне за разумевање јерусалимског свештенства.³⁶

3. Свештенство уједињене монархије

Свештеници су, несумњиво, били значајан фактор Давидове монархије. Према хроничару, они имају одлучујућу улогу у култно–ритуалним питањима Давидове владавине, укључујући и пренос савезног ковчега из Киријат–Јарима (1 Дн. 13, 2; 15, 11.13.24). Значајни припадници свештеничких породица везани су за Давидову династију (1 Дн. 9, 2.10–13). Хроничар не говори о свештеничким дужностима, вероватно зато што су биле опште познате (нпр. *жрџвойриношење*, 1 Дн. 23, 31). Једини навод који говори о свештеничким дужностима је сведочанство да *неки од свешџеничких синова йоџовљаху масџ од џих мириса* (1 Дн. 9, 30).

³⁵ У дефтеронистичкој историји Садок је запамћен као личност чија је целокупна свештеничка каријера била повезана са Јерусалимом и установљењем монархије. У овој усредсређености на Јерусалим и његов култ може се препознати прелаз од локалних свештеничких поглавара ка централном начелнику свештеника – првосвештенику. Веза Садока са Давидом, и касније са Соломоном, учинила га је *йрвим свешџеником грујачије класе*. Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 72.

³⁶ Континуитет свештеничког предања је у Садоку имало свој почетак. Садок можда, као ни Авијатар, није никада постао првосвештеник *свеї Израџља*, али је поставио основу на којој су његови наследници могли то да постану. Логично је претпоставити да је политика државног и религијског централизма могла изнедрити функцију првосвештеника какав је присутан у Р извору. С. Е. Hauer, Jr., „Who Was Zadok?“, *JBL* 82 (1963), 89–94; М. Greenberg, *op. cit.*, 41–46; М. D. Rehm, *Studies in the History of the Pre–Exilic Levites*, Diss., Harvard University, 1968, 251–268; J. R. Bartlett, „Zadok and his Successors at Jerusalem“, *JTS* 19, 1968, 1–18; W. Osborne, *The Genealogies of 1 Chronicles 1–9*, Diss., Dropsie University, 1979, 302–308; P. R. Ackroyd, „The Chronicler as Exegete“, *JSOT* 2 (1977), 2–32; Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 69–72.

4. Левити уједињене монархије

Дубина, снага и озбиљност Давидове реорганизације левитског свештенства најснажније је изражена његовим устројством левитског реда. Левитски ред је задражао карактер храмовне послуге, левити су одређени да помажу синовима Ароновим у служби у дому Јахвеовом, у клетишима и штремовима... и да раде све што треба радиши у шашору сашанка и у свештињи, и за синове Аронове, браћу своју у служби у дому Јахвеовом (1 Дн. 23, 28–32).³⁷ Њихова делатност се заснивала на породичној припадности левитским лозама познатим из доба Мојсија. Ладан и Симеј (=Ловеније и Семеј) се препознају као родозачетници породица Гирсонове лозе, док се о њиховим синовима говори као о поглаварима ошачких породица (1 Дн. 23, 8.9).³⁸ Посебно се наглашава родослов Мојсија, човека Божијега и његови потомци се убрајају у Левијево племе (1 Дн. 23, 14) тј. не у свештенике ароните (1 Дн. 23, 13), него у левите (али левите са посебним сшашусом тј. левитише свештенике).³⁹ Ова лоза се повезује са Хевроном и Елијезером (1 Дн. 23, 17.19), поглаварима левитских лоза (1 Дн. 15, 9.15)⁴⁰ и са началницима оних левитиша који су били задужени за ношење савезног ковчега.

Левити Мамријеве лозе били су задужени за музику и песму, и њима се припајају свештеници Севанија, Јосафат, Натанаил, Амасај, Захарија и Венаја и Елијезер, задужени за трубе – инструмент који се од Мојсијевог времена сматрао свештеним (1 Дн. 15, 24 уп. Бр. 10, 2.7–10; 31, 6). Левитски ред у времену цара Давида не дели се само на основу родослова, већ и по службама које врше (1 Дн. 23, 4.5).

4.1. Левити вратари

Као што су левитске лозе биле прецизно распоређене око Скиније у времену Мојсија, тако су и левитске породице Давидовог доба биле распоређене као нека врста храмовне страже око централног светилишта и његове благајне. Жребом је одређено

³⁷ R. L. Braun, *op. cit.*, 235.

³⁸ Хроничар у каснијем тексту наводи друге поглаваре истих левитских породица. То можда сугерише да је покушао да у једном извештају остави податке о различитим генерацијама левитских началника (1 Дн. 23, 10–11).

³⁹ J. A. Thompson, *op. cit.*, 170; Јован Благојевић, *op. cit.*, 114–117.

⁴⁰ Елијезер се означава и као један од свештеника задужених за трубе приликом свечаности преношења савезног ковчега (1 Дн. 15, 24). Ово можда говори да су Мојсијеви потомци имали нарочито место унутар левитске групе, па чак можда и свештеничко звање, а што је у складу са тезама које заступа F. M. Cross, *op. cit.*, 195–205.

која породица ће чувати одређени прилаз светилишту (1 Дн. 9, 19в).⁴¹ Родозачетник једне од значајних породица је био неизраиљац Овид Едом (1 Дн. 26, 1–15). Његовој породици је припало чување јужног прилаза светилишту, а њеном началнику (Овид Едому) поверено је и чување храмовне благајне (1 Дн. 26, 15 уп. 1 Дн. 9, 17–27). Улога и звање левита вратара рефлектује њихову повезаност са војним формацијама било да је та веза била реална или почасна.⁴²

4.2. Левити благајници, судије и управитељи

Левити благајници углавном Гирсонове лозе, били су под старешинством левита Ахије (1 Дн. 26, 20–23). Прикључен им је неизраиљац Овид Едом. Старешинство над редом су, ипак, имали левити Катове лозе (*левити свештеници*, види: 1 Дн. 26, 29–32), док су припадници мојсијевске породице (синови Исара и Хеврона) контролисали храмовну благајну (1 Дн. 23, 6.18; 24, 20.22; 26, 22–26) и *сиољне њослове* судија, управитеља и учитеља (1 Дн. 26, 29; 29, 6; 2 Дн. 9, 11).⁴³ Они су били задужени да од прихода светилишта (десетка десетка, ратног плена и дарова) купују материјал за храм (1 Дн. 26, 26–27).⁴⁴ Можда су овој групи припадали царски писари и хроничари (1 Дн. 24, 6), а засигурно су јој припадали *храбри јунаци* који су постављени над зајорданским племенима *за све њослове Божије и царске* (1 Дн. 26, 31–32). Ово је можда посредни податак да је милитантни карактер левитске службе опстао до времена уједињене монархије.⁴⁵

⁴¹ Салум, поглавар *левитија враћара* је потомак Кореја катовца (1 Дн. 9, 17), највероватније побуњеника из Бр. 16. То је сведочанство да нису били погубљени сви побуњеници и да су њихови потомци имали угледна места међу *левитијама свештеницима* током историје уједињене монархије. Место *враћара* изворно је заузимао Финес Аронит, каснији првосвештеник, тако да је то била ванредно значајна функција. Постоји претпоставка да је Финесова породица давала началнике целокупног левитског реда, као што је Аронова давала свештеничке началнике (=првосвештенике). R. L. Braun, *op. cit.*, 141; J. A. Thompson, *op. cit.*, 106.

⁴² R. L. Braun, *op. cit.*, 141. 252; Јован Благојевић, *op. cit.*, 107–108.

⁴³ Чини се да је Амрамијева породица која је била катовско–мојсијевског порекла, дала началника ризничара дома Божијега. Могуће је да су постојала два началника ризнице од којих је један припадао мојсијевско–гирсоновској лози, а други мојсијевско–елејазаровској (1 Дн. 23, 6.18; 24, 20.22; 26, 22–24. 25–26). R. L. Braun, *op. cit.*, 234, 240.

⁴⁴ Давање дела ратног плена светилишту било је више правило него изузетак (уп. Бр. 31).

⁴⁵ J. A. Thompson, *op. cit.*, 183.

4.3. Левити – музичари

Најзначајнија новина давидовске (ре)организације левитских редова је формирање реда левита–музичара којем је у хроничарском писању посвећено читаво поглавље (1 Дн. 25). Постојало је 24 групе *пјевача светљих пјесама* који су потчињени Асафу, једном од главних храмовних музичара. Њихово учешће у богослужењу одређено је жребом. Хроничар истиче повезаност ових редова са пророчко–виделачком службом, па се може претпоставити да су из ове групе регрутовани тзв. *храмовни пророци* (1 Дн. 25, 1–6 уп. 2 Дн. 29, 30).⁴⁶

Уместо закључка

Давид је, према схватању хроничарског писца, настојао да левитски ред и његове службе организује по узору на претпостављено Мојсијево законодавство (нпр. 1 Дн. 23, 3–4), али у складу са новим историјским, политичким, религијским и уопште друштвеним околностима.⁴⁷ Иновације су, стога, учињене *у духу Мојсијевој законодавства* као последица измењених друштвено–политичких околности *свет Израиља*. То убедљиво рефлектује хроничарска белешка која, наводно, преноси речи самог цара: *мир гаде Јахве Бо Израиљев народу својему и наставаће у Јерусалиму до века и левити више неће носити шаџора и носућа његовој за службу његову*“ (1 Дн. 23, 25–26). Давид се није либио ни да уврсти једног неизраиљца (Овид Едома) у левитски ред (1 Дн. 15, 21.24).⁴⁸ Представнике најутицајнијих левитских породица населио је у Јерусалиму и повезао

⁴⁶ A. R. Johnson, *The Cultic Prophet in Ancient Israel*, Cardiff, University of Wales, 1962, 252–253; D. L. Pedersen, *Chronicles and Levitical Prophets y Late Israelite Prophecy; Studies in Deutero–Prophetic Literature and in Chronicles* (SBLMS 23), Scholars Press, Missoula, MT, 1977, 55–96; J. W. Kleinig, „The Divine Institution of the Lord’s Song in Chronicles“, *JSOT* 55 (1992), 75–83; J. A. Thompson, *op. cit.*, 176. 349.

⁴⁷ Хроничарски приказ левитских редова није потпуно јасан. Чини се писац у 1 Дн. 15 усредсређује на левите музичаре, мада спомиње и *врашаре*. Постоје и три сличне, али ипак различите листе и њихово међусобно усклађивање није потпуно могуће. R. L. Braun, *op. cit.*, 234; J. A. Thompson, *op. cit.*, 169.

⁴⁸ За очекивати је да левит који је вршио значајне службе које се повезују су Овид Едомом потиче из угледне свештеничке или левитске породице, и да наратор истакне његов родослов. Ни хроничар ни дефтеронориста, међутим, ништа не говоре о пореклу Овид Едома, не дају његов родослов и не откривају на који начин је он повезан са Левијевим племеном. R. L. Braun, *op. cit.*, 190; J. A. Thompson, *op. cit.*, 137.

их је са двором (1 Дн. 9, 14–19.34–38).⁴⁹ Старешинство над левитским породицама је дао *кашовцима* (*левиџима свешџеницима*), пре свега породично повезаним са Мојсијем. Они су вероватно у периоду судија стекли извесна свештеничка права која су била угрожена уздицањем садокитске лозе. Ипак, овај губитак им је надомештен тиме што им је пружено место у дворској администрацији, тако да су постали мост између двора и храма.⁵⁰ Највећа иновација било је формирање реда левита–музичара који су јахвистичко богослужење учинили велелепним, што је свакако било повезано и са поетским склоностима самог цара Давида.⁵¹

Период уједињене монархије, уопштено посматрано, представља период уздицања и снажења израиљске државе, најпре путем Давидових војних освајања, а потом и економско–културним уздицањем под Соломоном. Упоредо са тим, радило се на унутрашњој консолидацији и развоју *династијске идеје*. Чин преноса савезног ковчега и изградња јерусалимског храма нису лишени религијско–култног аспекта, али постају и средство династијске пропаганде. Вера као суштински елемент националног бића Израиља постаје и стуб монархије, а култни званичници царства постају значајни

⁴⁹ Тешко се може претпоставити да се овде говори о Финесу познатом из Бр. и ИНав. (Финесу I) или Судија (Финесу II). Вероватно се говори о Финесу III, потомку Елеазаревом.

⁵⁰ Левити су у времену лабаве племенске конфедерације и децентрализације власти (=период судија) вероватно обављали свештеничке дужности (што је било могуће и левитима уопште). Међутим, јаке аронитске лозе су и даље остали главни носиоци пуноправног свештенства, и углавном су били повезани са централним светилиштима. Припадници свештеничких породица су постојали све бројнији. У периоду централизације власти, они су могли имати предност, и вероватно су је имали у односу на међуред *свешџеника–левиџа*, који су у култном смислу све више били изједначавани са обичним левитима, али су вероватно задовољење добијали постављењем на важне административне положаје царства, двора и храма. Т. Polk, „The Levites in the Davidic–Solomonic Empire“, *SBT* 9 (1979), 3–22; Adam Welch, *The Work of the Chronicler: The Chronicler and the Levites*, Oxford University Press, London, 1939, 55–80; G. E. Wright, „The Provinces of Solomon“, *EI* 8 (1967), 58–68; C. E. Armerding, „Were David’s Sons Really Priests?“, *Current Issues in Biblical and Patristic Interpretation: Studies in Honor of Merrill C. Tenney* (ed. G. F. Hawthorne), Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1975, 75–86; N. D. Mettinger, *op. cit.*, 185–232; J. A. Soggin, „Israelite and Judaeon History“, *The Davidic–Solomonic Kingdom* (ed. J. H. Hayes and J. M. Miller), OTL. London, SCM, 1977, 332–380.

⁵¹ Значај *левиџа–музичара* међу култним званичницима уједињене монархије потврђују и наводи који откривају да је Соломон левитску и свештеничку службу и редове у храму организовао у складу са одређењима која је дао цар Давид. При томе, појединачно се наводи само ред левита–музичара (2 Дн. 8, 14–15). J. A. Thompson, *op. cit.*, 239.

и ауторитативни царски службеници.⁵² Кључна личност у овом процесу био је Садок. Садок и његов син Азарија који је служио у Соломоновом храму (1 Дн. 5, 36), били су заједнички именилац давидовско–соломоновског периода, баш као што је Елеазар аронит био заједнички именитељ Мојсијевог и Навиновог управљања над Израиљем (Бр. 31, 12.25–27.51.54; 34, 17; ИНав. 14, 1; 19, 51). У историји Израиља, односно његовог свештенства, Садок је био оно што је Давид био у сфери цивилне власти и државотворног развоја.⁵³

Литература:

Ackroyd, P. R. (1977), „The Chronicler as Exegete“, *JSOT* 2, Sheffield: Sheffield University Press.

Albright, W. F. (1945), „The List of Levitic Cities“, *Louis Ginsberg Jubilee Volume*, New York: American Academy for Jewish Research.

Albright, W. F. (1925), „The Administrative Divisions of Israel and Judah“, *JPOS* 5, Jerusalem: Palestine Oriental Society.

Allen, L. C. (1998), *Psalms 101–150* (WBC, Vol. 21), Dallas–Texas: Word Books Publisher.

Anderson, A. A. (2002), *2Samuel* (WBC, Vol. 11), Dallas–Texas: Word Incorporated.

Armerding, C. E. (1975), „Were David's Sons Really Priests?“, *Current Issues in Biblical and Patristic Interpretation – Studies in Honor of Merrill C. Tenney* (ed. G. F. Hawthorne), Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Благојевић, Ј. (2013), „Левитско свештенство у опусу Изл.–ИНав.“, *Теолошки погледи* XLVI/1, Београд: Свети Архиепископски Синод СПЦ.

Ball, E. (1977), „The Co–regency of David and Solomon (1 Kings I)“, *VT* 27, Leiden: Brill, E. J.

Bartlett, J. R. (1968), „Zadok and his Successors at Jerusalem“, *JTS* 19, Oxford: Oxford University Press.

Bergen, R. D. (1996), *1, 2 Samuel* (NAC, Vol. 7), Nashville: B&H Publishing.

⁵² G. B. Gray, *op. cit.*, 179–270; M. Greenberg, *op. cit.*, 41–46.; H. G. M. Williamson, *op. cit.*, 251–268.

⁵³ Deborah W. Rooke, *op. cit.*, 203–204.

Braun, R. L. (2002), *1 Chronicles* (WBC, Vol. 14), Dallas–Texas: Word Incorporated.

Breneman, M. (2001), *Ezra, Nehemiah, Esther* (NAC, Vol. 10), Nashville: Broadman & Holman Publishers.

Blenkinsopp, J. (1969), „Kiriath–Jearim and the Ark“, *JBL* 88, Houston: Society of Biblical Literature.

Cohen, M. A. (1971). „The Rebellions During the Reign of David: An Inquiry into Social Dynamics in Ancient Israel“, *History, and Literature in Honor of Edward Kiev – Studies in Jewish Bibliography* (ed. C. Berlin), New York: Ktav.

Cross, F. M. (1973), *Canaanite Myth and Hebrew Epic*, Massachusetts – London – Cambridge: Harvard University Press.

Rooke, D. W. (2000), *Zadok's Heirs: The Role and Development of the High Priesthood in Ancient Israel*, Oxford: Oxford University Press.

Dillard, R. B. (2002), *2Chronicles* (WBC, Vol. 15), Word Incorporated, Dallas–Texas.

Dougherty, R. P. (1923–24), „Cuneiform Parallels to Solomon's Provisioning System“, *AASOR* 5, Boston: American Schools of Oriental Research.

Gray, G. B. (1925), *Sacrifice in the Old Testament: The Hebrew Priesthood – Its Origin, History, and Functions*, Oxford: Clarendon.

Greenberg, M. (1950), „A New Approach to the History of the Israelite Priesthood“, *JAOS* 70, Michigan: American Oriental Society.

Haran, M. (1961), „Studies in the Account of Levitical Cities“, *JBL* 80, Houston: Society of Biblical Literature.

Hauer, C. E. Jr. (1963), „Who Was Zadok?“, *JBL* 82, Houston: Society of Biblical Literature.

House, P. R. (2001) *1, 2 Kings* (NAC, Vol. 8), Nashville: Broadman & Holman Publishers.

Japbet, S. (1979), „Conquest and Settlement in Chronicles“, *JBL* 98, Houston: Society of Biblical Literature.

Johnson, A. R. (1962), *The Cultic Prophet in Ancient Israel*, Cardiff: University of Wales.

Katzenstein, H. J. (1962), „Some Remarks on the Lists of the Chief Priests of the Temple of Solomon“, *JBL* 81, Houston: Society of Biblical Literature.

Klein, R. W. (1998), *1 Samuel* (WBC, Vol. 10), Dallas–Texas: Word Books Publisher.

Kleinig, J. W. (1992), „The Divine Institution of the Lord's Song in Chronicles“, *JSOT* 55, Sheffield: Sheffield University Press.

Long, B. O. (1981), „A Darkness Between Brothers“, *JSOT* 19, Sheffield: Sheffield University Press.

Malamat, A. (1982), „A Political Look at the Kingdom of David and Solomon and Its Relations with Egypt“, *Studies in the Period of David and Solomon and Other Essays* (ed. T. Ishida), Winona Lake.

Malamat, A. (1963), „Aspects of the Foreign Policies of David and Solomon“, *JNES* 22, Chicago: University of Chicago Press.

Malamat, A. (1965), „Organs of Statecraft in the Israelite Monarchy“, *BA* 28, Boston: American Schools of Oriental Research.

Malamat, A. (1964), „The Kingdom of David and Solomon in its Contact with Egypt and Aram Naharaim“, *BAR* 2, Biblical Archaeology Society.

Mazar, B. (1959), *The Cities of the Priests and the Levites* (VTSup 7), Leiden: Brill, E. J.

McCarter, P. K. (1980), „The Apology of David“, *JBL* 99, Houston: Society of Biblical Literature.

McConville, J. G. (1999), „Priesthood in Joshua to Kings“, *VT* 49, Leiden: Brill, E. J.

Mendelsohn, I. (1942). „State Slavery in Ancient Palestine“, *BASOR* 85, Boston: American Schools of Oriental Research.

Mettinger, T. N. D. (1976), *King and Messiah, The Civil and Sacral Legitimation of the Israelite Kings*, Lund: Gleerup.

Mettinger, T. N. D. (1971), *Solomonic State Officials. A Study of the Civil Government Officials of the Israelite Monarchy* (ConB, OT ser. 8), Lund: Gleerup.

Nelson, R. D. (1981), *The Double Redaction of the Deuteronomistic History* (JSOT Sup 18), Sheffield: Sheffield University Press.

Osborne, W. (1979), *The Genealogies of 1 Chronicles 1–9*, Diss., Dropsie University.

Pedersen, D. L. (1977), *Chronicles and Levitical Prophets y Late Israelite Prophecy; Studies in Deutero–Prophetic Literature and in Chronicles*: (SBLMS 23), Missoula: Scholars Press.

Polk, T. (1979), „The Levites in the Davidic–Solomonic Empire“, *SBT* 9, London: SCM Press.

Redford, D. B. (1972), „Studies in Relations between Palestine and Egypt during the First Millennium B. C. I. The Taxation System of Solomon“, *Studies in the Ancient Palestinian World*, Toronto–Buffalo: University of Toronto Press.

Rehm, M. D. (1968), *Studies in the History of the Pre–Exilic Levites*, Diss., Harvard University.

Rowley, H. H. (1939), „Zadok and Nehushtan“, *JBL* 58, Houston: Society of Biblical Literature.

Seow, C. (1984), „The Syro–Palestinian Content of Solomon’s Dream“, *HTR* 77, Harvard: Harvard University Press.

Soggin, J. A. (1977), „Israelite and Judaeon History“, *The Davidic–Solomonic Kingdom* (ed. J. H. Hayes and J. M. Miller), London: SCM.

Thiele, R. (1974), „Coregencies and Overlapping Reigns among the Hebrew Kings“, *JBL* 93, Houston: Society of Biblical Literature.

Thompson, J. A. (2001), *1, 2 Chronicle* (NAC, Vol. 9), Nashville: Broadman & Holmans.

Walsh, J. and Olam, B. (1996), *Studies in Hebrew Narrative and Poetry: 1Kings*, Collegeville.

Walvoord, J. F. & Zuck, R. B. (1983–1985), *The Bible Knowledge Commentary: An exposition of the scriptures*, Wheaton, IL: Victor Books.

Waterman, L. (1940), „Some Historical and Literary Consequences of Probable Displacement in I Kings 1–2“, *JAOS* 60, Michigan: American Oriental Society.

Weingreen, J. (1969), „The Rebellion of Absalom“, *VT* 19, Leiden: Brill.

Welch, A. (1939), *The Work of the Chronicler: The Chronicler and the Levites*, London: Oxford University Press.

Wenham, G. J. (1987), *Genesis 1–15*, (WBC, Vol 1), Dallas–Texas: Word Books Publisher.

Whybray, R. N. (1968), „The Succession Narrative – A Study of II Samuel 9–20; I Kings 1 and 2“, *SBT II*, London: Naperville.

Williamson, H. G. M. (2002), *Ezra–Nehemiah* (WBC, Vol. 16), Dallas–Texas: Word Incorporated.

Williamson, H. G. M. (1979), *The Origins of the Twenty–four Priestly Courses* (VTSup 30), Leiden: Brill.

Wright, G. E. (1967), „The Provinces of Solomon“, *EI* 8, Israel Exploration Society.

Примљено: 27. 5. 2013.

Исправљено: 21. 8. 2013.

Одобрено: 22. 8. 2013.

DAVID AND ZADOK

Jovan Blagojević

The Biblical Cultural Centre, Belgrade

Summary: *The author discusses the religious policy of king David. He first analyzes the historical background of David's policy, and the crucial event that marked this period is the transportation of the Ark of Covenant to Jerusalem. The role of the elder priests in the cult reorganization is especially emphasized. Zadok is seen as a progenitor of the priesthood of Jerusalem. The attention is focused on the problem of the origin and the genealogy of Zadok, and on the critique of „Jebusite hypothesis“. The author also investigates the David's reorganization of the priestly and levitical orders and their practices. The conclusion is that this reorganization is carried out in accordance with the Mosaic law, but with some degree of modifications which were necessary due to the changed social environment. The formation of the religious basis of the dynastic idea of king David also influenced these modifications.*

Key words: *David, religious policy of David, Solomon, Abijatar, Zadok, Eldest priest, Priests, Levites, Levite-priests, the Ark of Covenant, Temple, genealogy, Jebusite hypothesis, Levitical-priest's family line and family.*